

★ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ★

ANDREW LANG

ΠΕΘΑΝΕΝ εἰς τὴν πατρίδα του Σκωτίαν, εἰς ἡλικίαν 68 ἐτῶν, ὁ Ἄνδριον Λάγκ, ὅστις δικαίως ἐπωνομάσθη ὁ «υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος».

Ἦτο πράγματι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἐν πρώτοις ὁ μέγας νοῦς αὐτοῦ ἦτο ἐμπεποτισμένος εἰς τὰ νάματα τῆς φιλολογίας, ἀπο τὴν ὁποίαν εἶχε πάρει τὸν «ἀνδόν», ὅπως ἡ μέλισσα συλλέγει τὸ μέλι καὶ τὸ ἄρωμα ἀπὸ τ' ἀνθῆ. Ἦτο ἐμβριθέστατος μελετητὴς καὶ ἐξηγητὴς τῶν ἀρχαίων, χωρὶς ὅμως ἴχνος σχολαστικισμοῦ. Ἦτο δὲ καὶ ὑπὸ τὴν γενικωτέραν ἀντίληψιν υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος· ὅπως ἐκεῖνος ἦτο θεὸς τῶν ἰδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ *Kalōs*, ὁμοίως καὶ ὁ Λάγκ ἦτο δημιουργὸς φιλολογικὰς παντὸς εἶδους *καλλιλογίας*. Ἦτο ποιητὴς καὶ κριτικὸς, βαθύς μελετητὴς τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλων ἀρχαίων ποιητῶν, ἀνθρωπολόγος καὶ λαογράφος, δημοσιογράφος καὶ ἱστορικός, μυθογράφος καὶ κοινωνιολόγος, γονιμώτατος δὲ καὶ πλουσιώτατος εἰς φιλολογικὴν παραγωγὴν. Τίποτε δὲν ἦτο ξένον διὰ τὸ εὐρυτάτης ἀντιλήψεως πνεῦμα τοῦ Λάγκ, ὁ δὲ καθημερινὸς καὶ περιοδικὸς Τύπος ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ πλέον ἐπληρύνειεν ἀπὸ ἀνώνυμα ἢ ἐνυπόγραφα ἄρθρα αὐτοῦ, χαρακτηριζόμενα πάντοτε ἀπὸ τὸ εὐτράπελον, καινοφανές, ιδιόρρυθμον ὅρος καὶ τὴν ὅλως πρωτότυπον διεξαγωγὴν τῶν διαφόρων θεμάτων. Ἡ ἐμβρίθεια, ἡ βαθεῖα γνώσις, ἡ Ἑλληνικωτάτη διαύγεια χαρακτηρίζουν τὰ γραφόμενά του. Σκῶτος αὐτός, δὲν εἶχε τίποτε ἀπὸ τὸν μιονότονον, τὸν συγκεντρωτικὸν χαρακτῆρα τῆς πατρίδος του· καὶ κατὰ τὴν μορφήν—μελαψὸς μᾶλλον, μὲ καστὰνὰ ἀστείου διαπεραστικότητος μάτια καὶ μὲ ζωηροτάτας γραμμὰς φυσιογνωμίας—καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν ἦτο Ὀμηρικὸς Ἕλληρ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. Τὸ *φρότε* του δὲ κυρίως ἦτο ὁ Ὀμήρος. Αἱ περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ποιητοῦ *διαλέξεις* του [δηλαδή καθηγητικὰ μαθήματα] εἰς τὴν Ὀξφόρδην ἔμειναν κλασικαί, ἡ δὲ ὀρμητικότης του ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, τῶν ἀμφισβητούντων τὴν ἐνότητα τῶν δύο ποιημάτων, ἦτο ἀνταξία τῆς ἐπιστημονικότητος καὶ ἐμβριθείας, μὲ τὴν ὁποίαν κατεπολέμησε τοὺς σκεπτικιστὰς καὶ σχολαστικοὺς αὐτοὺς.

★

Ἡ προσφιλὴς του ἀρχαία φιλολογία παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὰ καλλίτερα θέματα πρὸς ἐργασίαν. Καὶ τὰ πρῶτά του φιλολογικὰ δοκίμια ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶχον ἐμπνευσθῇ.

Ἐκ τῶν παλαιότερων του ἔργων εἶνε ἡ «Ἑλένη τῆς Τροίας», ἡ ποιητικὴ μετάφρασις τοῦ Ὀμήρου, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν καθηγητὴν Μποῦτσερ, «Ἡδὴ καὶ μῦθοι», «Χλήη τοῦ Παρνασσοῦ», μετάφρασις τοῦ Θεοκρίτου, «Ὁ Ὀμηρὸς καὶ ἡ ἐποχὴ του» κτλ. Ἀναριθμήτα δ' εἶνε τὰ ἱστορικά, λαογραφικά κτλ. βιβλία καὶ μελέται περὶ Σκωτίας, καὶ πολυάριθμοι ἐν γένει αἱ περὶ κοινωνικῶν, ἱστορικῶν καὶ παντὸς εἶδους ζητημάτων μελέται τοῦ ἐν τῷ Τύπῳ. Διότι ὁ Λάγκ ἦτο τόσο πολυγράφος, ὥστε εἰς Ἀμερικανὸς εἶχεν εἰπῇ περὶ αὐτοῦ: «Ὁ Λάγκ δὲν εἶνε πρόσωπον εἶνε ἑταιρεία, συνδικάτον!» Εἰς τὸ παλαιόν, τὸ ἐνδοξόν «*Daily News*» ἔγραφε κύρια ἄρθρα, ἀπὸ ἐτῶν δ' ἐσχάτως ἔγραφεν ἐνυπογράφως εἰς τὸ «*Morning Post*» φιλολογικὰ εὐτράπελα. Ἐνθυμιζόμεθα ὅτι ἐν ἐξ αὐτῶν εἶχεν ἦρως τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὸν Ἀριστοτέλην, συζητούντας περὶ τῆς χρησιμότητος τοῦ μικροσκοπικοῦ τριακονταλέπτου Ἀγγλικοῦ κερματίου (*bit*). Τί ἰδέα τοῦ ἡλθε νὰ παρουσιάσῃ τὸν Ἀλέξανδρον ἐρωτώντα τὸν διδάσκαλον «τί χρειάζεται αὐτὸ τὸ μικροῦλο νόμισμα» καὶ τὸν Ἀριστοτέλην μετὰ τῆς ἐμπροσθοῦς σοφιστικότητος ἀπαντώντα. Εἰς ἄλλο εἶχεν ἦρως τὸν Διογένην, γνωμιατεύοντα περὶ τῶν σημερινῶν, καὶ εἰς ἄλλας θεσότητας Ἑλληνικάς, ἦρως καὶ μεγάλους ἄνδρας τῆς κλασικῆς ἐποχῆς συγχρονισμένους εἰς τὸ σημερινόν Ἀγγλικὸν περιβάλλον καὶ διατηροῦντας τὴν Ἑλληνικὴν τῶν χρόαν, τὴν διαύγειαν, τὴν χάριν, τὸν χαρακτῆρα, τοῦ τόσο βαθέως εἶχε συναίσθανθῇ ὁ Λάγκ.

★

Ὁ Λάγκ ἦτο, φυσικά, λίαν φιλελεύθερος εἰς τὰς ιδέας του καὶ πολλὰ του βιβλία ἡϊώθησαν τῆς τιμῆς ν' ἀφορισθοῦν ἀπὸ τὸν Πάπαν! Δὲν ἀνεμίχθη ὅμως ποτὲ εἰς τὰ πολιτικά, μολονότι δὲ μετείχε τῆς ἐνεργοῦ δημοσιογραφίας, τροφδοτῶν πλουσιοπαρόχως ἐπὶ 3—4 δεκάδας ἐτῶν ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, οὐδέποτε εἰσέδυσεν εἰς τὰ ἐσωτερικά τῆς ἐφημεριδογραφίας. Εἰς τὴν *καλὴν* του εὐρίσκετο τὸ πνεῦμά του ὅταν ἔγραφε περὶ ἀρχαίας Ἑλλάδος ἢ περὶ Σκωτίας, εἰς τὴν *κακὴν* του δὲ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ εἰπῇ τι περὶ Ἀμερικανῶν, τῶν ὁποίων τὰς δημοσιογραφικὰς μεθόδους μετὰ λύπης του ἔβλεπεν εἰσερχομένας εἰς μερίδα τοῦ Ἀγγλικοῦ Τύπου. Εὐτυχὴς αὐτὸς συγγραφεύς, ἐφρόνι ἐν τούτοις ὅτι οἱ γράφοντες εἶνε καταδικασμένοι νὰ πεινοῦν. Ὅταν τοῦ ἐζητήθῃ ἐπίγραμμα διὰ τοὺς γράφοντας, τὸ εἶπε λακωνικώτατα: *Πεῖνα*. Οὐδέποτε ὅμως ἔχασε τὸ Ἑλληνο-Ἀγγλικόν του χιοῦμορ, τὰ δὲ ἀναριθμήτα φιλολογικὰ του προϊόντα σπινθηροβολοῦν ἀπὸ εὐθυμίας, αἰσιοδοξίας, εὐτραπελότητος, ἐμβριθείας, διαύγειας, ἀπλότητος καὶ πρωτοτυπίας ἐξαιρετικῆν.

★

Ὁ Λάγκ, ὅπως τὸν ἐχαράκτηρισαν οἱ «Γάλλοι» εἰς κύριον ἄρθρον, ἦτο ὁ περισσότερο Γάλλος τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς παλαιότερους ποιητὰς τῆς Ἀγγλίας. Πρὸ παντὸς ὅμως ἦτο θαυμαστὴς τῶν ἀρχαίων κλασικῶν. Ἡ ψυχὴ του ἐδιψοῦσε τὴν ἀπλότητα τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ ἐμακάριζε τὸν Ὀμηρον, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε εἶχεν γνῶσεσι τὴν πένναν καὶ τὸ χαρτί, ἀλλ' ἐψάλλε τὰ κατορθώματα τοῦ Ἑκτορος καὶ τῶν Ἀχαιῶν ὅπως ἡ πηγὴ κελαρύζει εἰς τὰ βουνά.

Εἰς τὸν πρόλογον τῆς Ἀγγλικῆς μεταφράσεως τῆς Ὀδυσσεΐας ὁ Λάγκ λέγει:

«ὦ, σεῖς οἱ περιπλανώμενοι, ποῦ ὑπῆρξατε πατέρες μου! Ἐσεῖς ποῦ ἐδιαβάζατε τὴν τύχην τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν παλάμην τῶν ποῦ ἐταξιδεύετε μὲ τὰ φύττικα συννεγὰ σας ἀπὸ ἐρημιᾶ σ' ἐρημιᾶ σ' ὅλες τῆς γῆρας! Γιατί νὰ παρατήσετε γιὰ τῆς πολιτείας τὴν ζωὴν σας κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα καὶ δίπλα στὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν; Γιατί ἀφήσατε τὴν Τσιγγάνικὴν ἐλευθερίαν σας νὰ σας φύγῃ καὶ καταδικάσατε τὰ παιδιὰ σας στὴν πέννα καὶ στὸ μελάνι;

«Σὺν κάποιος ποῦ ἐνανουρίστηκε ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τῆς Κίρκης καὶ ἀπὸ τὸ κρασί της σὲ κήπους μέσα, δίπλα στὸ ἱερὸν τῆς Περσεφόνης, ἐκεῖ ὅπου ἕνα νησί τοῦ Αἰγαίου ἐσχῶν τὸ ἄγριο πέλαγος καὶ παραπο-

νοῦνται γλυκύλαλα τὰ λαγοῦτα τοῦ ἔρωτος μόνον, ἐκεῖ ὅπου περιπλανῶνται μόνον σκιᾶς ἔρωτευμένων, εἶμαι κ' ἐγώ. Καὶ λαχταρῶ νὰ νοιώσω τὴν ἀλμύρα τῆς θαλασσίας αἵρας στὰ χεῖλῃ μου καὶ τὸν πλατὺν ἄερα νὰ μοῦ χαϊδεύῃ τὸ κεφάλι.

«Γι' αὐτὸ χαρούμενοι ὦλοι οἱ ὥραιοι ἀποστρέφουν τὸ κεφάλι ἀπὸ τὰ σύγχρονα τραγοῦδια καὶ βλέπουν τ' ἄστρα καὶ αἰσθάνονται τὸν ἐλεύθερον, δροσερὸν ἀνεμιὸν πέρα ἀπὸ τοὺς κήπους μὲ τὰ βαρεῖα τὰ λουλούδια καὶ πέρ' ἀπὸ τὴν μουσικὴν τῶν λιγωμένων ὥρων ἀκούουν, σὺν τὸν βόγγον τοῦ Ὀκεανοῦ σὲ δυσσηκὴς ἄκτες, τὸ θαλασσομανητὸ καὶ τὴν βροντὴν τῆς Ὀδυσσεΐας».

Ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς μόνον περιφρόνησιν συνήντα εἰς τὰ στήθη τοῦ Λάγκ. Φυσιολάτρης φαντατικὸς ἐσυχαίνεται τὸν σημερινὸν βίον μὲ τὴν ἐκζητήσιν του καὶ τὰ ψεῦδη του.

Καὶ εἰς ἕνα του θαυμασίον λυρικὸν ποίημα λέγει σατυρικώτατα:

«ὦ, ἡ ἡδονὴ τοῦ νὰ πλῆξ κανεῖς μὲ τὰ πανιά φουσκωμένα ἀπὸ τὸν δροσερὸν ἀνεμιὸν καὶ μὲ τὸ τιμὸν ἀφημένο εἰς τὰ χεῖρα τῆς Τύχης μέσα σὲ μιὰ λίμνη τῶν Σκωτικῶν βουνῶν ἢ σὲ κάποια θάλασσα, τῇ στιγμῇ ποῦ εἰς τὸ Στράντ πουλὸν βεντάλις γιὰ μιὰ δεκάρα!»

Η ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΤΩΝ ΠΑΓΑΣΩΝ

Ἀληθὴς ἀρχαιολογικὸς θησαυρὸς ἀποκαλύπτεται ὁμοίωμα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Παγασῶν. Πολύτιμον δ' εἶδημα ἡ κεφαλὴ Ἀφροδίτης, περὶ ἧς ὁ ἐπισκεφθεὶς τὸν ἀνασκαπόμενον χώρον φιλότεχνος κ. Τιμ. Ἀμπελᾶς ἐγραψε τὰ ἑξῆς:

ΕΝ εἶνε πλεόν μοναδική, μονάκριβη εἰς τὸν κόσμον ἡ κοσμοῦσα τὸ ἐν Παρισίαις Μουσεῖον τοῦ Λούβρου θαυμασιὰ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου. Ἀλλῆς Ἀφροδίτης ἡ κεφαλὴ, ὁμοία, ὁμοιοτάτη κατὰ τὴν τὸ μέγε-

θος, τὰ χαρακτηριστικά, τοὺς βροστῆχους, τὸν τραχήλον, τὴν ἐκφρασιν, τὸ ἐπὶ τῶν χειλέων ἄρρητον μειδίαμα καὶ κατ' αὐτὴν ἐστὶ τὴν λευκοτητα τοῦ μαρμάρου, ἔργον σμίλης μεγάλου τεχνίτου, ἀνεκαλύφθη πρὸ τινων ἡμερῶν κατὰ τὰς ἐν Παγασαῖς καὶ Δημητριάδι τοῦ Βέλου ἐνεργουμένης ἀνασκαφῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐφόρου τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀρχαιοτήτων κ. Ἀρβανιτοπούλου. Ἀπεστέθη δὲ ἐν τῷ ἐκεῖ Ἀθανασακεῖῳ Μουσείῳ μεταξὺ τῶν πλησίων τῆς ἀνευρεθέντων διακοσίων καὶ πλεόν πηλίνων ἀγαλμάτων καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐγγράμων πλακῶν καὶ ἀναθηματικῶν στήλων, ἐν αἷς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ἀγνώστου θεότητος, τῆς Πασικράτας. Ἐπὶ ὁπῶν δὲ ἤδη ἡμέρας λούεται καὶ ἀποκαθαίρεται ἀπὸ τῶν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας προσκολληθέντων ἐπὶ τοῦ μαρμάρου χρωμάτων ἢ τε θαυμασιὰ αὐτῇ κεφαλὴ καὶ τὰ ἀπειροπλήθῃ πηλινὰ ἀγαλμάτια ὑπὸ τοῦ ἐπίτηδες ἀποστα-

λέντος πρὸς ἐπιμελετημένην ἀποκάθαρσιν τῶν τελευταίων εὐρημάτων κ. Ὁθ. Ρουσσόπουλου.

Ἡ ἐσχάτως ἀνευρεθεῖσα κεφαλὴ τῆς Ἀφροδίτης, εἰς φυσικὸν μέγεθος, καταπλήσσει ἐκ πρώτης ὄψεως διὰ τὴν μερίστην ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῆς περιψύστου Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, εὐρέθῃ δὲ ἀπροσδοκῆτως εἰς βάθος ἐνὸς περίπου μέτρου, ἐγγὺς σειρᾶς τάφων ἀνωμάλως κατακειμένων παρὰ τὰ ἐρείπια ναοῦ ἀγνώστου θεότητος, ἣν αἱ περὶ ἀνευρεθεῖσαι πολυάριθμοι ἀναθηματικαὶ στήλαι ὀνομάζουσι Πασικράτας· ἐκεῖ δὲ ποῦ ἀνευρέθησαν ταυτοχρόνως ὑπερδιακόσια πηλινὰ ἀγαλμάτια παρεμμερῆ πρὸς τὰ τῶν Ταναγραίων κορῶν, ἀφιερώματα εἰκονίζοντα γυναῖκα, θεὰν ἴσως, τὴν Ἀφροδίτην ἢ τὴν Πασικράταν τὴν ἀναφερομένην εἰς τὰς περὶ ἀνευρεθείσας ἀναθηματικὰς στήλας. Εἶνε δὲ αὗται οὐκ ὀλίγαι καὶ ἐκ μνήμης ἀναγράψω τὰς ἑξῆς: — Θεαγὼ ἱερασεύσασα Πασικράτα· — Πρωτὰς Πασικράτα εὐχὴν — Φιλτερά εὐχήμενη Πασικράτα — Ἰππέλυτος Πασικράτα ὑπὲρ τῶν θυγατέρων κλπ. Ἐὰν δὲ τὰ αὐθημερὸν ἀνευρεθέντα ἐγγὺς αὐτῶν ἀπειροπλήθῃ πηλινὰ ἀγαλμάτια ἢ ἀφιερώματα εἰκονίζουσι ταύτην ἢ τὴν Ἀφροδίτην ὃ ἀποδείξῃ ἢ ἤδη γενομένη ἀποκάθαρσις αὐτῶν ὑπὸ τῶν πετρωθέντων, οὕτως εἰπεῖν, χρωμάτων· πάντως ὅμως ταῦτα περιστάσι γυναῖκα ἢ θεὰν ἐν ποικίλαις στάσεσιν, ὅτε μὲν διευθετοῦσαν τὴν κόμην, ὅτε δὲ ἱσταμένην παρὰ βωμὸν κτλ.

Ἡ σύμπτωσης τῆς ἐν τῷ αὐτῷ περίπου χώρῳ τοῦ ἀνασκαπτομένου ναοῦ καὶ τοῦ παρ' αὐτὸν νεκροταφείου τῶν τε ἀναθηματικῶν πλακῶν, τῶν πηλίνων ἀγαλμάτων καὶ τῆς εἰς φυσικὸν μέγεθος μαρμαρίνης κεφαλῆς καὶ μέρους τοῦ τραχήλου τῆς Ἀφροδίτης (ἀναμνηστικῆς ἀνηκούσης εἰς ἀγαλμα Ἀφροδίτης διὰ τὴν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῆς Μήλου) διδούσιν ἀσφαλὴν εἰς τοὺς εἰδήμονας νὰ εἰκάσωσιν, ὅτι